

Psühhoanalüütilisest vaatest sõltuvusele

EAP konverents 05.05.2016

Aili Maar

Kliiniline psühholoog, EuroPsy (clinical), grupianalüütik

PERH IV (naiste subakuut) osakond

PERH VI (kaksikdiagnoosiga patsientide päevaravi) osakond

Psühhoteraapia väljaõpe: psühhoanalüütiline (grupi)psühhoteraapia, analüütiline, kognitiiv-
käitumisteraapia (KKT)

Eesti Psühhoanalüütilise Psühhoteraapia Assotsiatsioon (EPPA) juhatuse liige

Euroopa Psühhoanalüütilise Psühhoteraapia Föderatsioon (EFPP), Grupisektsiooni Eesti esindajaliige

Kokkuvõte

Psühhoanalüütilisest vaatest sõltuvusele esitame küsimuse nii selle kohta, **mis on sõltuvuse objekti tähendus ja ülesanne** tarvitaja psüühika sisese tasakaalu alalhoidmise seisukohalt kui selle kohta, mis on **esimes(t)est olulis(t)est suh(e)test tulenevad sõltuvuse psühhodünaamilised ajendid**. Ekslik on arvata, et psühhoanalüütiline traditsioon käsitleb sõltuvust või sõltuvushäire(te) etioloogiat üheselt. **Psühhoanalüütilise mõtte arenguga koos on muutunud ajas nii vaade sõltuvusele kui selle psühhodünaamilistele ajenditele.**

Kiindumussuhte ´muster´, sh **enese- ja emotsiooni regulatsiooni psühholoogilised ´mudelid´** kujunevad väga varases lapsepõlves, on oma olemuselt teadvustamata, kuid mõjutavad arenevat psüühikat ning **väljenduvad käitumisvalikutes** kogu hilisema elu käigus. Täna ka teistes psühhoteraapia suundades palju ekspluateeritud J.Bowlby ja M.Ainsworth´i **kiindumusteooria tänapäevases psühhoanalüütilises käsitluses vahendab sõltuvuse kujunemist varase arengu kiindumussuh(e)te trauma**. On arvatud, et sõltuvuskäitumist võiks sellest tulenevalt vaadelda kui **püüdlust luua või taaskogeda** turvalist, rahustavat, lohutavat suhet ´olulise teisega´, katset täita sisemise üksiolemise ning tühjuse tunnet, ennast ise ravida (*eneseravi hüpotees*), leevendada psühholoogilist valu kasutades ´talumatute´ emotsioonide regulatsiooniks enesele teada olevaid ja teiste olemasolust sõltumatuid viise või vahendeid.

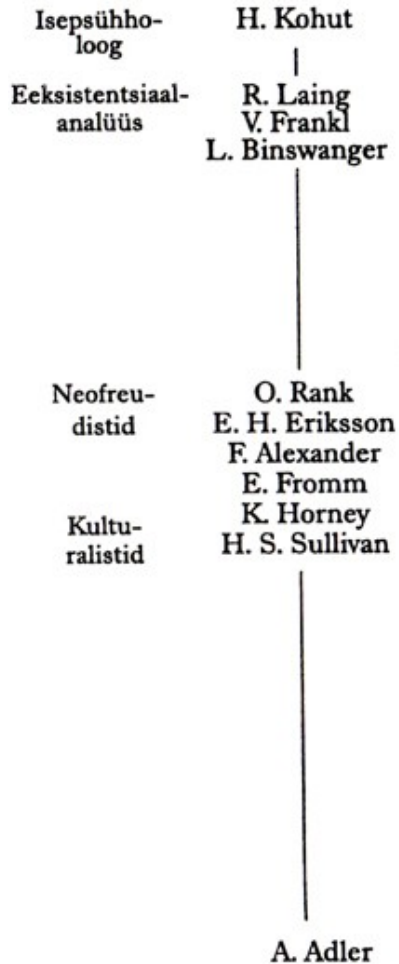
Psühhoanalüütilise arengukäsitluse olulisemad suunad ja esindajad (Palumbo, Bendiczen & Koch, 2009)

- I. **Tungi teooria** (*Drive Theory*)
 - Sigmund Freud (1856–1939) *Publishing Era* (1888–1950)
- II. **Ego psühholoogia teooriad** (*Ego Psychological Theories*)
 - Heinz Hartmann (1894–1970) *Publishing Era* (1917–1966)
 - Anna Freud (1895–1982) *Publishing Era* (1922–1982)
 - Rene Spitz (1887–1974) *Publishing Era* (1945–1974)
 - Peter Blos (1904–1997) *Publishing Era* (1941–1998)
 - Greenspan (1941–) *Publishing Era*: 1972 to the Present
- III. **Objektsuhete teooriad** (*Object Relations Theories*)
 - Melanie Klein (1882–1960) *Publishing Era* (1923–1960)
 - Donald Winnicott (1896–1971) *Publishing Era* (1931–1971)
 - Margaret Mahler (1897–1985) *Publishing Era* (1938–1980)
 - Otto F. Kernberg (1928–) *Publishing Era*: 1963 to the present
- IV. **Elutsükli/-kaare teooria** (*Life Cycle Theory*)
 - Erik Erikson (1902–1994) *Publishing Era* (1937–1980)
- V. **Interpersonaalne teooria** (*Interpersonal Theory*)
 - Harry Stack Sullivan (1892–1949) *Publishing Era* (1925–1947)
- VI. **ISE psühholoogia teooriad** (*Theories of the Self*)
 - Heinz Kohut (1913–1981) *Publishing Era* (1950–1984)
 - Daniel Stern (1934–) *Publishing Era*: 1963 to the present
- VII. **Kiindumusteooriad** (*Attachment Theories*)
 - **Traditsioonilised kiindumusteooriad** (*Traditional Attachment Theories*)
 - John Bowlby (1907–1990) *Publishing Era* (1950/1952–1990)
 - Mary Salter Ainsworth (1913–1999) *Publishing Era* (1951–1999)
 - **Neuroarengulised kiindumusteooriad** (*Neurodevelopmental Attachment Theories: The Return to Psychoanalysis*)
 - Peter Fonagy (1952–) *Publishing Era*: 1984 to the Present
 - Allen N. Schore (1943–) *Publishing Era*: 1991 to the Present

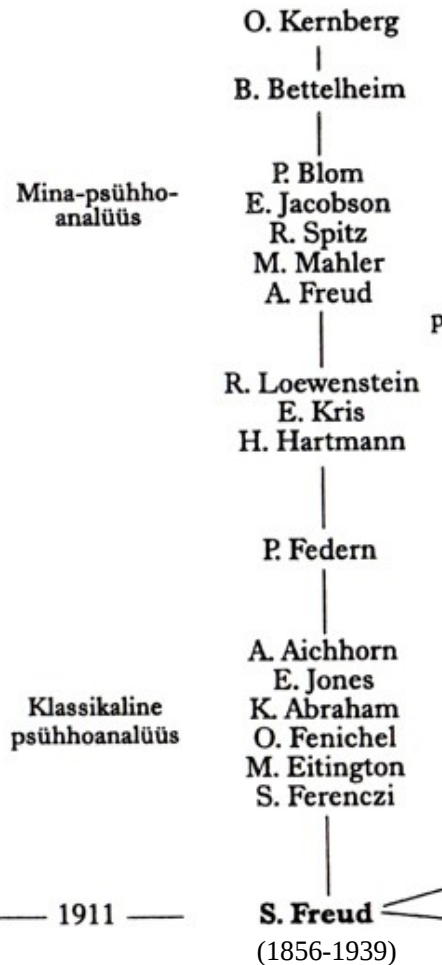
Psühhoanalüütilised teooriad arengulises kontekstis

(Mangs & Martell, 2000)

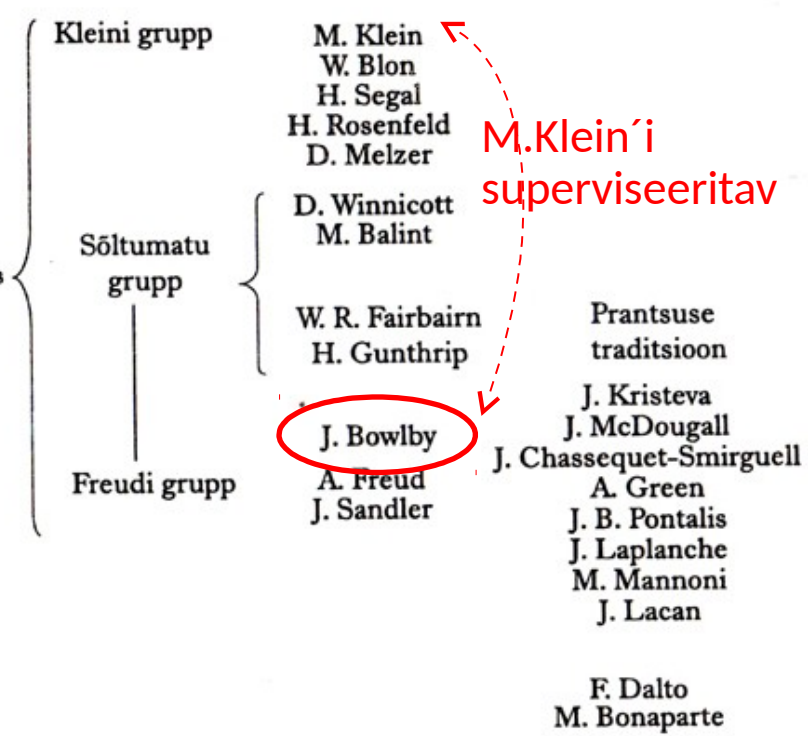
Interpersonaalne traditsioon

Klassikaline ja psühhoanalüütiline traditsioon

Objektisuhete teoreetiline traditsioon

Analüütiline psühholoogia C. G. Jung

Vegetoteraapia W. Reich

Psühhoanalüüsi ja psühhoanalüütilise psühhoteraapia
keskne seisukoht: (patsiendi) häiret,
psühhopatoloogiat ei ole võimalik mõista tundmata
(häire) arengulisi protsesse/seaduspärasusi
*/... a foundational concept of psychoanalysis
is that an understanding of
psychopathology requires a developmental
framework.../ (Palmbo, Bendiczen & Koch, 2009)*

... sõltuvus on oma olemuselt arenguhäire ja tähendab
kaotatud objektist eraldumise eitust (Winnicott, 1971;
Summers, 1994)

Kiindumussuhe

- Kiindumussuhe (*attachment*) on lapse esimene sotsiaalne suhe, esimene **suhtes olemise kogemus** 'olulise teisega' ning ...
- ... lapse füsioloogiliste vajaduste rahuldamine ema poolt on vaid üks aspekt kiindumussuhte arengus
- Kiindumussuhte 'muster' ehk lapsele iseloomulik viis reageerida lahusolekule 'olulis(t)est teis(t)est' kujuneb 8-9 elukuuks ja seda iseloomustab
 - vastastikusus (tugev vastastikune sõltuvus, intensiivsed vastastikused tunded)
 - emotsionaalne seotus

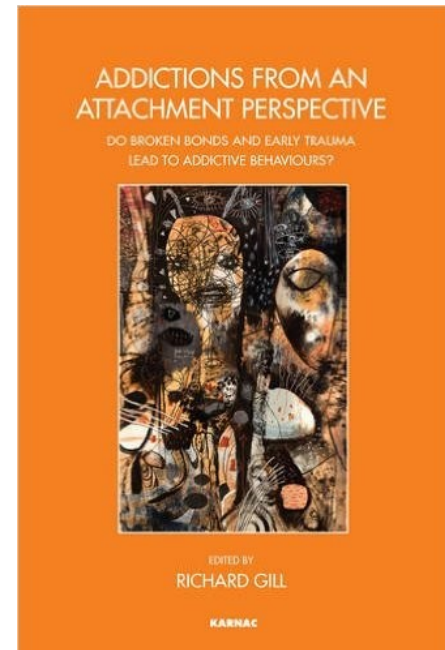
Kiindumussuhte trauma?

- Hülgava hoolitsuskäitumise liigid (*unresponsive care*)
 - harva esinev/juhuslik tähelepanematus
 - krooniline alastimulatsioon (vaene arengukeskkond)
 - hülgamine perekonnas
 - institutsionaalne hülgamine
- Igasugune lapse väärkohtlemine
- [Videonäide](http://developingchild.harvard.edu): "Center on the Developing Child at Harvard University" URL: <http://developingchild.harvard.edu>

In memoriam: Harry F. Harlow (1905-1981) (Suomi & Leroy, 1982, 2005)

- Eksperimendid emast eraldatud reesusahvi beebidega al. 1930ndad:
 - Alates 3 kuud – 1 eluaasta elasid täielikus sotsiaalse kontakti deprivatsioonis:
- 3 k isolats. mõju puudub v. vähene
 - >3 k loomad kössitavad kambri nurgas, embavad ennast ja mähkmeid, kiigutavad ette-taha. **Kokku viimisel normaalses keskkonnas kasvanud eakaaslasega** puudub lõbus mäng, agressioonile ei vasta enda kaitsmisega, hammustavad ja närivad iseennast. **Täiskasvanuna** ebakompetentsed seksuaalses ja vanemlikus käitumises ...

Gill, R. (2014). Addictions from an attachment perspective. **Do Broken Bonds and Early Trauma Lead to Addictive Behaviours?** The John Bowlby memorial conference monograph 2013. Karnac Books, Ltd.

Kiindumussuhte´ mustrid´

- ... arengu käigus suhetes ´olulis(t)e teis(t)ega´ kujunenud psüühika omane viis reageerida (sh nii kehaliselt kui käitumuslikult) lahusolekustressorile:
 - turvaline (*secure*)
 - ärev-vältiv (*anxious- avoidant insecure*)
 - ambivalentne (*ambivalent, anxious-resistant insecure*)
 - segadust väljendav (*disoriented/disorganized*)
- Käitumise psühhodünaamilised ajendid?
- Ainsworth, 1963, 1967; Võõra situatsioon: Ainsworth & Wittig, 1969; Ainsworth, Bell, Blehar, et al., 1971; Bell & Ainsworth, 1972 ; Ainsworth, Bell, & Stayton, 1974; Ainsworth et al., 1978

Psühholoogilised (töö)mudelid (*working models*)? (Bowlby, 1973; Bretherton, 1992)

- Psüühika sisesesed, internaliseeritud interpersonaalse interaktsiooni mudelid/skeemid – **kogemusel baseeruv arusaam** (mitte tingimata teadvustatud) sellest, kuidas “maailmas asjad käivad”
- Maailma kohta moodustatud ‘töömudeli’ keskmes on ‘ise’ ja kiindumuse objekti ‘töömudelid’ (*working models of self and attachment figure*) ehk ...
- Töömudel on komplementaarne - **ennustab** ‘olulise teise’ käitumist ja tingib sellele vastavalt käitumusliku vastuse
- Töömudelid on vajalikud psüühika sisese (tingliku) tasakaalu loomiseks ja säilitamiseks

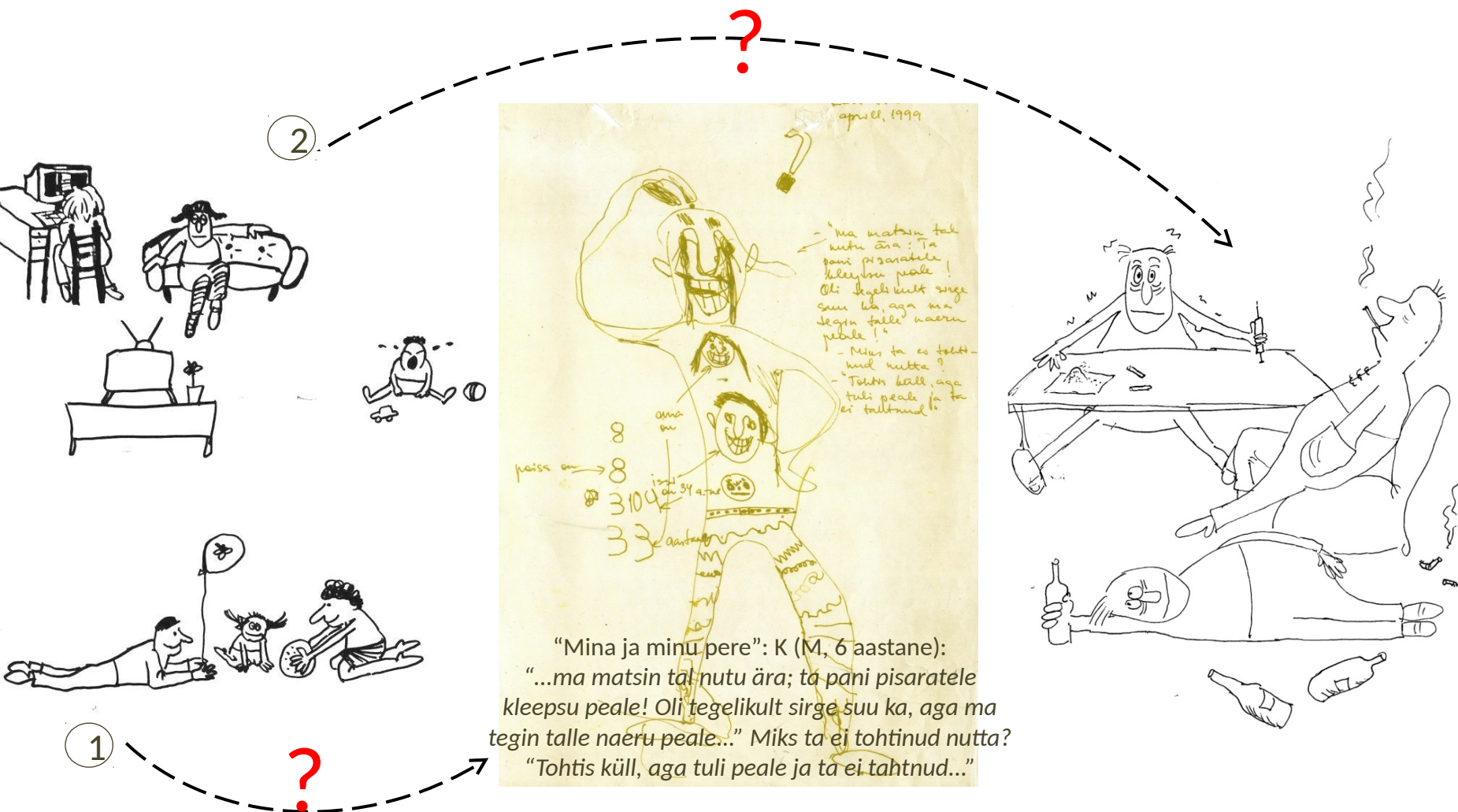
Sõltuvus kui arenguliste jm psühhodünaamiliste mõjutuste tagajärg _objektseoste paradigma

- Krystal (1988): sõltlastel esinevad **raskused emotsiooni regulatsioonis**, neil on raskused “tunnistada, omaks võtta ja toime tulla oma isiksuse/psühholoogilise terviku erinevate aspektidega”.
 - Sisuliselt väidab, et sõltlase **psühholoogiliste raskuste tuumaks on varane objektsuhete/-seoste trauma**: ei ole õnnestunud vanemliku hoolitsuse ja/või rahustava(te) objektiesinduste internalisatsioon ...
 - ... mille tulemusena võime psühholoogiliseks eneseregulatsiooniks ärevust tekitavates olukordades on puudulik.
 - **Kuna puuduvad turvalised objektsuhted on eneserahustamise (*self-soothing*) funktsioon ‘splititud’ ning omistatud ‘teisele’, milleks võib olla sõltuvusaine jms.**

Sõltuvus kui arenguliste jm psühhodünaamiliste mõjutuste tagajärg _objektseoste paradigma

- McDougall (1985): **sõltuvusobjekt kui “patoloogiline siirdeobjekt”**
 - **Siirdeobjekt:** eneserahustamise funktsiooni internaliseerimise protsessis imiku poolt ‘loodud’ ‘mentaalne sild’ sisemise ja välise ema vahel – illusioon ema (rinna) lähedusest, ema esindus, et taluda eraldatuse ärevust (separatsiooni)
 - Juhtumi näide: pt vv-I seljas poissõbra dressipluus ja särk (ei saanud koos olla 1 kuu täitumisel) – (?) – vastab: *“nii tobe kui see ka pole, aga need riided tekitavad minus turvatunde...”*
 - **Sõltuvuse objekt on ema funktsiooni/rolli sümboolne asendus**, mis aga ei võimalda psüühilise struktuuri püsivat (terapeutilist) muutust (= ei toimu selle eksternaalse funktsiooni internaliseerumist) ja seetõttu tingib vajaduse üha uue “kontakti” loomiseks

mõtisklus praktikuna...

... suhetest oluliste teistega "saavad" arengu käigus psüühika sisesed "esindused", mis täiskasvanu eas toimivad kui psüühika sisesed/psühholoogilised funktsioonid ...

Juhtumi näitel...

Lõpetuseks:

- **Kiindumusteooria psühhoanalüütilises käsitluses vahendab sõltuvuse kujunemist varase arengu kiindumussuh(e)te trauma.**
- On arvatud, et sõltuvuskäitumist võiks **sellest tulenevalt vaadelda kui ...**
 - ... püüdlust **luua või taaskogeda** turvalist, rahustavat, lohutavat suhet ´olulise teisega´ (Gill, 2014; Vertere, 2014),
 - ... katset täita sisemise üksiolemise ning tühjuse tunnet (Greenwood, 2014),
 - ennast ise ravida (*eneseravi hüpotees*; Khantzian, 2014),
 - psühholoogilist valu leevendada (Wright, 2014; Khantzian, 2014)
 - ´talumatuid´ emotsioone reguleerida enesele teada olevaid ja teiste olemasolust sõltumatuid viise või vahendeid kasutades (Vertere, 2014).

Tänan!

Viited

- Gill, R. (2014). *Struggling with abstinence*. Ch 7 in Addictions from an attachment perspective: Do Broken Bonds and Early Trauma Lead to Addictive Behaviours? The John Bowlby Memorial Conference Monograph 2013. Karnac Books Ltd.
- Greenwood, L. (2014). *Taking the toys away: removing the need for self-harming behaviour*. Ch 5 in Addictions from an attachment perspective: Do Broken Bonds and Early Trauma Lead to Addictive Behaviours? The John Bowlby Memorial Conference Monograph 2013. Karnac Books Ltd.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology* , 28, 759-775.
- Vertere, A. (2014). *Alcohol misuse, attachment dilemmas, and triangles of interaction: a systematic approach to practice*. Ch 4 in Addictions from an attachment perspective: Do Broken Bonds and Early Trauma Lead to Addictive Behaviours? The John Bowlby Memorial Conference Monograph 2013. Karnac Books Ltd.
- Khantzian, E. J. (2014). *The Self-Medication Hypothesis and attachment theory: pathways for understanding and ameliorating addictive suffering*. Ch 3 in Addictions from an attachment perspective: Do Broken Bonds and Early Trauma Lead to Addictive Behaviours? The John Bowlby Memorial Conference Monograph 2013. Karnac Books Ltd.

Viited

- Palombo, J.; Bendiczen, H.K. & Koch, B.J. (2009). Guide to Psychoanalytic Developmental Theories. Springer. Vii – xlvii. Veebis: Guide to Psychoanalytic Developmental Theories: <http://www.springerlink.com/content/978-0-387-88455-4#section=59029&page=1&locus=0>
- Rothschild, D. ; Gellman, M. (2009). Finding the Common Ground: Contemporary Psychoanalysis and Substance Abuse Treatment. *Journal of Addictive Diseases*, 28:1, 28-38
- Suomi, S.J., Leroy, H.A. (1982, 2005). In memoriam: Harry F. Harlow (1905-1981). *American Journal of Primatology*, 2 (4), 319-342
- Wright, J. (2014). *Addiction: treatment and its context*. Ch 2 in Addictions from an attachment perspective: Do Broken Bonds and Early Trauma Lead to Addictive Behaviours? The John Bowlby Memorial Conference Monograph 2013. Karnac Books Ltd.